

СТАНОВИЩЕ

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по докторска програма „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“ (финанси)

Изготвил становището: доц. д-р Сергей Румянов Радуканов, катедра „Финанси и кредит“, факултет „Финанси“, Стопанска академия „Д. А. Ценов“, Свищов

Автор на дисертационния труд: Мустафа Метинов Миманов — редовен докторант, област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“ (финанси).

Тема на дисертационния труд: „Влияние на финансовите кризи върху потребителското търсене в модната индустрия“

Научен ръководител: доц. д-р Марин Маринов

Настоящото становище е изготвено в съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България и Правилника за развитие на академичния състав в СА „Д. А. Ценов“ - Свищов.

I. Общо представяне на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд е в обем от 234 страници и включва: въведение (4 страници), изложение (три глави - 169 страници), заключение (5 страници), списък от 136 използвани литературни и интернет източници, като от всички източници 102 са на английски език, а 34 са на български език.

Въведението и заключението са изготвени съобразно общоприетите изисквания. Трите глави са добре балансирани и образуват завършен, логически обвързан комплекс. Първа, втора и трета глава са обособени в по три параграфа всяка. Дисертационният труд е илюстриран с 79 фигури и 1 таблица.

Дисертацията има ясно дефинирани обект, предмет, цел и задачи на научното изследване и дисертационна теза. *Обект на разработката* е модния бизнес в условия на нововъзникващите кризи през ХХІ век., а *предмет* - състоянието и тенденциите в сектора на модния бизнес, повлияни от промените в потребителските предпочитания. *Цел на дисертацията* е да се извърши оценка на въздействието на нововъзникващите кризи през ХХІ век върху потребителското търсене в модния сектор.

Докторантът защитава *тезата*, че специфичния характер на модния сектор и свързаните с него специфични модели на потребителско търсене оказват стабилизиращо въздействие върху развитието на сектора в условия на кризи.

Авторът познава много добре проблемната област както в теоретичен, така и в чисто практически план. Проучено е достатъчно количество специализирана литература — към дисертационния труд е приложена библиография от 136 заглавия. Използвана е модерна методология и релевантен инструментариум. Направени са полезни изводи, оценки, препоръки и обобщения.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

Темата на дисертационния труд е интересна и актуална. Изследването включва важни аспекти, свързани с изясняване на генезиса на финансовите кризи от теоретичен и исторически аспект, изясняване на спецификите на модната и луксозна индустрии, като част от икономиката, маркетинга и

ролята на информационните технологии в съвременната икономика и корпоративния бизнес.

Структурата и изложението са на необходимото научно равнище. В началото се изследват първите опити на финансовата наука за обяснение на кризите, вкл. и чрез връзката им с търговията и бизнес цикъла. Акцентираща се на ключовата промяна във вижданията на икономистите за ролята на държавата и управлението на кризите, настъпили след Втората световна война. Специално внимание е отделено и на съвременните виждания за кризите от ХХІ век, на фона на настъпващата промяна, която изтласква традиционния банков сектор като основен причинител на икономическите кризи от последните десетилетия (глава първа). Следва историческа ретроспекция на възникването на финансовите кризи в историята на човечеството, започвайки от манията по лалетата и приключвайки с кризата в резултат на коронавируса и войната в Украйна. Специално внимание е отделено върху оценката на въздействието на последните кризи върху българската икономика (втора глава). Накрая дисертантът акцентира върху ролята на дрехите, модата и лукса върху човешкото общество и промяната във възприемането на модната индустрия през вековете. Извеждат се специфичните особености на сектора, както и водещите фактори, които предопределят потребителското търсене на модни и луксозни стоки. Извършва се икономически анализ и оценка на въздействието на кризите от последните десетилетия върху глобалния моден и луксозен пазар, а чрез представянето на резултатите от извършеното анкетно проучване, се открояват спецификите на потребителското търсене на модни и луксозни стоки у нас (трета глава).

Дисертационният труд на докторанта се отличава с висока степен на научна зрялост и професионална прецизност. Разработката е обоснована, последователна и съчетава теоретичен анализ с емпирично изследване, което придава на труда както теоретична стойност, така и практическа

приложимост. Представените резултати и изводи са убедителни и се отличават с оригиналност, актуалност и значим принос за развитието на изследваната проблематика. На тази основа могат да се открият следните **положителни характеристики на дисертационния труд:**

1. Актуалност и значимост на темата

Темата на дисертационния труд е изключително актуална, тъй като изследва влиянието на финансовите кризи върху потребителското търсене в модната индустрия – сектор, който генерира значителен дял от световната икономика и заема важно място в социалния и културен живот. Интердисциплинарният характер на разработката, която съчетава аспекти от финансите, маркетинга, икономическата история и социалната психология, я превръща в ценен принос към съвременната научна литература. Изследването е навременно, тъй като отчита въздействието на последните глобални кризи – пандемията от COVID-19 и войната в Украйна.

2. Логическа последователност и структуриран подход

Дисертационният труд е структуриран последователно и логично, като всяка глава води към следващата, а в заключението са обобщени убедително основните резултати. Аргументацията е ясна, поднесена с богата емпирична база и адекватно подкрепена с графики, таблици и статистически анализи. Изложението е прецизно и обосновано, което придава завършеност и академична тежест на изследването.

3. Практическа приложимост

Резултатите от дисертацията имат изразена практическа насоченост. Те очертават реалната картина на модния и луксозния сектор в България и предоставят емпирични данни от проведено анкетно проучване, което може да се използва от мениджъри, търговци и маркетинголози за адаптиране на бизнес стратегиите в условия на

несигурност. Изведените особености на българските потребители спрямо световните тенденции са ценен ориентир за бъдещи политики и управленски решения в сектора.

4. Литературна и методологическа база

Изследването се отличава с изключително широка и компетентно използвана литературна база – 236 източника, от които преобладаващата част са чуждестранни. Това свидетелства за добра ориентация на автора в световните научни постижения. Приложената методология е разнообразна – исторически, сравнителен, индуктивен и дедуктивен метод, анализ и синтез, както и анкетни проучвания. Емпиричната част е проведена професионално, със съобразяване с международни стандарти, което гарантира надеждност и съпоставимост на резултатите.

Авторът е спазил правилата за научна етика - оригиналност на научния продукт, коректно цитиране и позоваване, истинност на представената информация.

Авторефератът (в обем от 39 страници) отразява точно и в достатъчна степен съдържанието на дисертационния труд.

Докторантът представя 5 публикации – 3 статия и 2 доклада, с което надхвърля националните изисквания. Всички публикации кореспондират с проблематиката на дисертацията.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Приемам формулираните от автора научни и научно-приложни приноси. Основните научни и научно-приложни приноси в дисертационния труд са:

Първо. Въз основа на задълбочен обзор и критичен преглед на научната литература по изследваната проблематика, се прави систематизация и обобщение на основните научни направления в областта на изследването на финансовите кризи и се открояват специфичните аспекти на ключовите постановки на водещите автори в съответното научно направление.

Второ. На база на извършеният критичен научен анализ се доказва, че промяната на съвременните финансови пазари и основните участници в тях, глобализацията и навлизането на финансовите иновации, драстично променят механизмите за възникване, разпространение и остротата на финансовите кризи, измествайки техния традиционен акцент от банковия сектор към т.нар. „сенчест банков сектор”.

Трето. На база извършен анализ на публично достъпни данни се доказва, че българската икономика относително бързо се възстановява от ефекта на Световната финансова криза, но пандемията и войната в Украйна оказаха негативно въздействие върху нейното развитие. Особено важен резултат от направеният анализ е свързан с факта, че въпреки негативни влияния върху икономиката ни, банковия сектор у нас запази своята стабилност и рентабилност, успоредно с предприетите ефективни мерки за намаляване на дела на лошите кредити.

Четвърто. В дисертацията се доказва, че модната индустрия не е единствено и пряко ангажирана за създаване на дрехи за функционална замяна, а чрез превръщането си в културен феномен, стои в основата на индустрия за милиарди долари. Нейното сегментиране, пречупено през пирамидата на Маслоу, създава специфични луксозни сегменти, насочени към по-елитни модни стилове (дизайнерски дрехи и висша мода) чрез които индивидите задоволяват своите по-висши потребности за принадлежност и уважение. В този аспект, извършеният анализ показва, че въпреки, че луксозната модна индустрия като цяло се характеризира със специфичен ценови модел, който е до висока степен неподатлив на временните промени в икономическата конюнктура, глобалната макроикономическа и

геополитическа несигурност, нарушенията във веригите на доставки в резултат на кризата с Covid-19 и войната между Русия и Украйна, нарастването на цените на енергоизточниците, скока в цените на памука, нарастването на инфлацията във водещите световни икономики, както и забавянето на икономическия растеж на Китай, оказаха негативно въздействие в сектора.

Пето. Извършеният анализ еднозначно доказва, че кризите от последното десетилетие доведоха до промени в предпочитанията на българските домакинства по отношение на пазаруването на модни дрехи и аксесоари, като приоритет се отдава на присъщо необходимите такива, основно в резултат на трайното увеличение на техните цени. Въпреки, че се констатира устойчив дял на разходите за облекло и обувки, извършеният анализ показва, че се констатираат значими различия в структурата на разходите на различните домакинства: най-висок дял разходи се отчита при домакинствата с деца под 18 годишна възраст, докато при пенсионерите, едночленните домакинства и домакинствата без деца той е значително по-нисък. Друга значима тенденция, която се откроява е увеличеното търсене на мъжкото и женско върхно облекло, мъжките сака и дамските рокли през последното десетилетие.

Шесто. Извършеното анкетно проучване показва, че основните разходи на българските потребители са основно за регулярни месечни разходи (78%) и покупка на базисни стоки и услуги (61%), а предпочитаните от тях категории стоки и услуги са свързани с ресторанти и заведения (83%), пътувания (50%) и здраве и фитнес (46%), а относно категорията на стоките, техните предпочитания са към средноценовия сегмент на стоки от масовия пазар (56%) и стоки от т.нар. „достъпен лукс (39%), като в преобладаващия случай покупките им са в диапазона до 100 евро.

Седмо. По отношение на честотата на пазаруване на дрехи, българските потребители пазаруват няколко пъти в месеца (50%) или по-рядко (50%), най-често за функционална замяна (73%), или поради наличието на масови разпродажби и ценови промоции (50%) или специални

поводи (64%). Основно пазаруват спортни и ежедневни облекла и бельо, като при избора им от съществено значение е цената (76%) и високото качество (45%) на закупуваната дреха. В това отношение се отчита различие на българския потребител спрямо тези от САЩ и Европа, което според нас до голяма степен е продиктувано от относително по-ниския жизнен стандарт у нас при относително еднакви цени на пазаруваните дрехи и модни артикули. Подобна разликата в поведението бе отчетена и по отношение на покупките от конкретна модна марка, като водещо у нас е нейната цена (74%), стила на марката (48%), и свързаното с нея шопинг изживяване (22%). Отново изгодната цена (71%) и високото качество (50%) са в основата на решението за повторна покупка от дадена марка.

Осмо. Констатира се, че все още значима част от българските потребите предпочитат да посетят физическите магазини за модни дрехи и аксесоари (45%), въпреки, че ролята на онлайн присъствието на търговците на дребно (49%) и модните брандове (40%) увеличава своя дял. За това свидетелства и значителния дял лица (86%), които правят над половината си покупки онлайн. В този процес водещото за тях е наличието на пълно и прозрачно описание на продуктите (66%) и наличието на безплатна доставка (55%), както и наличието на стоки, които не могат да бъдат закупени по друг способ (54%). Социалните медии също оказват значително влияние в този процес (Instagram (77%), Facebook (66%), TikTok (48%)), но за разлика от европейските и американските пазари, у нас ролята на инфлуенсърите при избора на дрехи и аксесоари за тях е значително по-ограничена.

Резултатите от проучването показват, че наред със значителната роля на технологичните иновации, под формата на технологиите за къстъмизирани размери и мерки (68%), системи за персонализирани препоръки (56%) и системи, базирани на изкуствен интелект (57%), значим фактор в този процес остават финансовите стимули под формата на намаления, разпродажби и аутлети на модните и луксозни стоки (38%).

IV. Въпроси по дисертационния труд

Нямам въпроси към докторанта.

V. Обобщена оценка на дисертационния труд и заключение

В обобщение може да се подчертае, че дисертационният труд на докторанта представлява завършено и значимо научно изследване с ясна структура, богата теоретична основа и убедителна емпирична част. Разработката се отличава с висока степен на оригиналност, актуалност и практическа насоченост, като постига заложените цели и задачи в пълна степен. Получените резултати и направените изводи допринасят за обогатяване на научното познание в областта на финансите и потребителското поведение и имат висока стойност както за академичната общност, така и за практиката.

Дисертационният труд на тема „Влияние на финансовите кризи върху потребителското търсене в модната индустрия“ е сериозно изследване с ясно изразени научни и научно-приложни приноси. Трудът отговаря на изискванията от Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България и разпоредбите на Правилника за развитие на академичния състав в СА „Д. А. Ценов” - Свищов.

На този фон давам положителна оценка на дисертационния труд на Мустафа Метинов Миманов за придобиване на образователната и научна степен „доктор” по докторска програма „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка” (финанси) и предлагам на уважаемите членове на научното жури, на Мустафа Метинов Миманов да бъде присъдена образователна и научна степен „Доктор” в област на висшето образование 3. „Социални, стопански и правни науки”, по професионално направление 3.8.

Икономика и научна специалност „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка” (финанси).

11.12.2025 г.

Изготвил становището:

(доц. д-р С. Радуканов)